Spis treści

Przedmowa 9

Część pierwsza
Początki (XV–XVI wiek) 13

Wstęp 15

Rozdział 1. Powstawanie porządku prawnego państwa konstytucyjnego w Polsce (XV–XVI wiek) 19

1.1. Przywileje i statuty 19

1.2. Tworzenie się struktury prawno-terytorialnej i instytucjonalnej królestwa oraz jej prawnoustrojowy charakter 22

1.3. Prawo sukcesji tronu 26

1.4. Ustanowienie podziału władz (1505) 33

1.5. Powstanie Rzeczypospolitej (1569) 39

Rozdział 2. Władza i jej struktura 43

2.1. Układ władzy królestwa. Król a sejmiki (1454) 43

2.2. Powstanie sejmu dwuizbowego (1468) 44

2.3. Król i sejmy. Reprezentacja terytorialna 45

2.4. Sejm regularny (1493) 49

2.5. System sejmików w pierwszej połowie XVI wieku 50

2.6. Praktyka ustrojowa. Król–sejm–senat 54

2.6.1. Król i sejm. Relacja konstytucyjna 55

2.6.2. Zasady funkcjonowania sejmu i króla 58

2.7. Praktyka konstytucyjna lat 1548–1572. Król w sejmie. Zasady postępowania 61

2.8. Proces stanowienia prawa ... 68
2.8.1. Król i sejm w stanowieniu prawa po 1505 roku ... 68
2.8.2. Inicjatywa królewska ... 72
2.8.3. Proces legislacyjny. Król-sejmiki ... 74
2.8.4. Zasady procedowania prawa w sejmie ... 77
2.8.5. Zakres przedmiotowy spraw podlegających procedowaniu ... 83
2.9. Tworzenie i obsadzanie urzędów ... 90
2.10. Sądownictwo ... 94

Rozdział 3. Prawa, wolności i obowiązki określone konstytucyjnie ... 99
3.1. Prawa i wolności stanowe (XIV–XVIII wiek) ... 99
3.1.1. Prawa i wolności (XIV–XVI wiek) ... 101
3.1.1.1. Prawa stanowe o charakterze ekonomicznym ... 101
3.1.1.2. Prawa stanowiące uzupełnienia praw dawniejszych, funkcjonujących na podstawie dawnego prawa rycerskiego ... 103
3.1.1.3. Wolności osobiste ... 104
3.1.1.4. Prawa związane z organizacją państwa ... 105
3.1.2. Prawa i wolności (XVI–XVIII wiek) ... 107
3.1.2.1. Prawa ustrojowe normatywne ... 108
3.1.2.2. Prawa ustrojowe wynikające z tradycji ... 108
3.1.2.2.1. Prawo oporu ... 108
3.1.2.2.2. Prawa wynikające z tradycji o charakterze wolnościowym ... 111
3.1.2.2.2.1. Wolność głosu ... 111
3.1.2.2.2.2. Prawo głosowania ... 111
3.1.2.2.2.3. Równość ... 111
3.1.2.2.2.4. Prawo do zrzeszania się ... 112
3.1.2.2.2.5. Prawo do zwołania sejmu konnego ... 113
3.1.2.2.2.6. Prawo wolnego sprzeciwu ... 114
3.2. Obowiązki ... 114
3.2.1. Obowiązek obrony. Pospolite ruszenie ... 114
3.2.2. Obowiązek podatkowy ... 121
3.3. Prawo dostępu do instytucji parlamentarnych gwarantujące wpływ na sprawy publiczne. Ruch egzekucyjny ... 124
3.4. Zasada elekcji. Prawo do elekcji ... 130

Część druga
Rzeczpospolita konstytucyjna (1573–1795) ... 135

Wstęp ... 137

Rozdział 1. Powstanie konstytucji Rzeczypospolitej ... 139
1.1. Bezkrólewia lat 1573–1576. Konstytucyjny moment ... 139
1.2. Artykuły henrykowskie. Koncepcja ustawy zasadniczej (1573–1576) ... 146

Rozdział 2. Porządek konstytucyjny w latach 1576–1648 ... 153
2.1. Zasady porządku konstytucyjnego ... 153
2.2. Praktyka konstytucyjna ... 160

2.2.1. Układ ustrojowy po 1576 roku. Rządy króla Stefana ... 160
2.2.2. Modyfikacja ustroju z 1578 roku. Sądownictwo ... 164
2.2.3. Układ władzy za Zygmunta III ... 171
2.2.4. Modyfikacja prawa konstytucyjnego podczas panowania króla Zygmunta III (1607/1609) ... 177
2.2.5. Po rokoszu (1609–1632) ... 181
2.2.6. Modyfikacja ustroju w 1632 roku ... 185
2.2.7. Czas rządów króla wielkich nadziei – Władysława IV (1632–1648) ... 190
2.2.8. Zmiany ustrojowe 1641 roku ... 195

Rozdział 3. Porządek okresu przesilenia konstytucyjnego lat 1648–1696 ... 199
3.1. Rzeczpospolita w okresie rodzimych władców elekcyjnych ... 199
3.2. Konstytucyjna struktura władzy. Król i sejm ... 202
3.3. Zmiany w sposobie działania organów Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII wieku ... 225
3.4. Królewskie inicjatywy zmian ustrojowych w drugiej połowie XVII wieku ... 229
3.5. Emancypacja sejmików w systemie politycznym Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII wieku ... 235

Rozdział 4. Kryzys konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej w latach 1696–1763 ... 243
4.1. Stagnacja porządku prawnoustrojowego (1696–1763) ... 243
4.2. Stan zawieszenia. Praktyka konstytucyjna Rzeczypospolitej zdecentralizowanej suwerenności (1696–1763) ... 245
4.2.1. Sejm Rzeczypospolitej. Paraliż i zahamowanie. Formy działania sejmu ... 245
4.2.2. Funkcjonowanie Rzeczypospolitej w warunkach kryzysu ... 252
4.2.3. Król i organy królewskie ... 256
4.3. Stosunki władzy w terenie ... 263
4.4. Instytucje stanu wyjątkowego ... 265
4.5. Porządek konstytucyjny pierwszej połowy XVIII wieku ... 271

Rozdział 5. W kierunku odnowienia ustroju konstytucyjnego Rzeczypospolitej (1764–1792) ... 273
5.1. Próby przywrócenia ustroju konstytucyjnego Rzeczypospolitej (1764–1788) ... 273
5.1.1. Sejm konwokacyjny roku 1764 i sejmy z 1766 roku ... 273
5.1.2. Sejmy obcych wpływów. Sejmy delegacyjne ... 278
5.1.3. Prawa kardynalne (1768) ... 284
5.1.4. Sejmy skonfederowane (1773–1775) ... 289
5.1.5. Powołanie Rady Nieustającej w 1775 roku. Sejmy skonfederowane ... 290
5.1.6. Sejmy wolne (1778–1786) ... 294
5.2. Reforma konstytucyjna lat 1788– 1791 ... 298
5.2.1. Zwołanie sejmu w 1788 roku ... 298
5.2.2. Kwestie ustrojowe. Koncepcje zmian ustroju Rzeczypospolitej ... 303
5.2.3. Reforma administracyjna ... 303
5.2.4. Projekt do formy rządu 1789 roku ... 303
5.2.5. Projekt formy rządu z 2 sierpnia 1790 roku ... 306
5.2.6. Problem kadencyjności sejmu skonfederowanego ... 307
5.3. Ustawa rządowa z 3 maja 1791 roku ... 312

Rozdział 6. Ostanie lata (1793–1795) 327
6.1. Wojna w obronie konstytucji i sejm grodzieński (17 czerwca–23 listopada 1793) 327
6.2. Insurekcja kościuszkowska (1794) i koniec Rzeczypospolitej (1795) 331

Wykaz skrótów 333

Bibliografia 335

Indeks 365